

cotidiano servitio altaris assignaveramus, ibidem A puero offerri voluit, unde ei honorifice serviremus, reposuimus. copiose largiri non renuit.

Nec minus porphyriticum vas sculptoris et politoris manu admirabile factum, cum per multos annos in scrinio vacasset, de amphora in aquilæ formam transferendo, auri argentique materia, altaris servitio adaptavimus, et versus hujusmodi eidem vasi inscribi fecimus :

*Includi gemmis lapis iste meretur, et auro,
Marmor erat, sed in his marmore carior est.*

Pro quibus omnibus Deo omnipotenti et sanctis Martyribus grates referimus, quod sanctissimo altari, cui sub præceptione sanctæ Regulæ nos a

Quia ergo divina beneficia non occultare, sed prædicare, utile et honestum cognovimus, palliorum quod divina manus tempore administrationis nostræ huic sanctæ ecclesiæ contulit augmentum designavimus : implorantes ut in anniversario ad propiciandam divinæ majestatis excellentiam, et fratrum devotionem ampliandam, et successorum abbatum exemplum, exponantur. Nec enim pro tot et tantis commissis, vel enormitate scelerum meorum, tam sera quam rara satisfacere pœnitentia sufficit, nisi universalis Ecclesiæ suffragiis innitamur

SUGERII

ABBATIS S. DIONYSII

LIBELLUS

DE CONSECRATIONE ECCLESIAE

A SE AEDIFICATAE

ET TRANSLATIONE CORPORUM S. DIONYSII AC SOCIORUM EJUS

Facta anno MCXL.

(Dom FÉLIBIEN, *Histoire de l'abbaye royale de Saint-Denis en France*, Paris, 1796, in-fol. Preuv., p. CLXXXVII.)

Divinorum humanorumque disparitatem, unius et B modo, et æternæ beatitudinis consortio, promittente singularis, summæque rationis vis admirabilis contemperando coæquat : et quæ originis inferioritate, unigenito Dei Filio, *In patientia possidebitis animas vestras* (Luc. xxi, 19), se gloriosæ conscientiæ merito uniri gratulantur. Quod tamen conditionis primæ et naturæ contrarietate invicem repugnare videntur, corruptione depressa, et graviter sauciata humanitas, ipsa sola unius superioris moderatæ harmoniæ convenientia grata concopulat. Cujus profecto summæ præsentia potius amplectens, quam futura expectans, nullo modo sustineret ; si non etiam rationis et intelligentiæ humanæ rationabilis summæ et æternæ rationis participatione qui gloriosi effici et divinæ charitatis copiosa administratio hoc ipsum innituntur, crebro in solio mentis argutæ quasi pro effectui mancipare misericorditer suppeditaret. Unde tribunali residentes, de concertatione continua similibium et dissimilium, et contrariorum inventioni legitur, *Misericordia ejus super omnia opera ejus* (Psal. et judicio insistunt, in æternæ sapientiæ rationis cXLIV, 9). Ex quo quidem cum aliis audacter et veraciter profitemur, quod quanto sola misericordia fonte, charitate ministrante, unde bello intestino et seditio interiori obsistant, salubriter exhauriunt, spirituales corporalibus, æterna deficientibus præponentes : corporeæ sensualitatis exteriorum sensuum molestias et gravissimas angarias postponunt : C ab earum oppressione seipsos sublevantes, solidissimam mentis aciem in spem æternæ insigentes remunerationis, æternitati tantum studiose obsequuntur : carnalia desideria in admirationem et spectaculum aliorum obliviscuntur, summæ rationis hoc

amicitiæ ejus amissione prima prævaricatione incurrimus, ea ineffabili charitate qua divinitatem suam captivatæ humanitati nostræ ineffabiliter et inseparabiliter univit, dissolvat, sopita carnalitatis gravissima molestia, tumultuque vitiorum sedato, pacato habitaculo interiora repugnantia pacificet: ut mente et corpore expediti gratam ei offerentes servitum, beneficiorum etiam immensorum ejus circa nos, et nobilem, cui nos præferri sustinuit, ecclesiam replicare et prædicare valeamus largitatem. Ne si muti in laudem ejus exstiterimus, beneficiorum ejus ob hoc defectum incurramus, et vocem illam terribiliter audiamus: *Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo (Luc. xvii, 18).*

Justificati igitur ex fide, pace nostra interiori secundum Apostolum pacem apud Deum habentes; unum et inter multos singulare divinæ largitatis beneficium, more eorum qui ad gratificandum imperita dona donatoribus suis ultro referunt, in medium proferentes, gloriosam et Deo dignam sanctæ hujus ecclesiæ consecrationem pretiosissimorum nostrorum dominorum et apostolorum nostrorum Dionysii, Rustici et Eleutherii, et aliorum sanctorum, quorum prompto innitimur patrocínio, sacratissimam translationem ad successorum notitiam stylo assignare elaboravimus, qua de causa, quo ordine, quam solemniter, quibus etiam personis id ipsum actum sit reponentes, ut et divinæ propitiationi pro tanto munere condignans pro posse nostro gratiarum actiones referamus, et sanctorum protectorum nostrorum tam pro impensa tanti operis cura, quam pro tantæ solemnitatis adnotatione, opportunam apud Deum obtineamus intercessionem.

Gloriosus et famosus rex Francorum Dagobertus, vir etsi in regni administratione magnanimitate regia conspicuus, nihilominus tamen Ecclesiæ Dei devotus, cum ad declinandam patris sui Clotharii Magni intolerabilem iram Catulliacum vicum aufugisset, et sanctorum martyrum ibidem quiescentium effigies venerandas tanquam pulcherrimos viros niveis vestibis comptos servitium suum requirere, et auxilium promittere incunctanter voce et opere comperisset: basilicam sanctorum regia munificentia fabricatum iri affectu mirabili imperavit. Quam cum mirifica marmorearum columnarum varietate componens, copiosis purissimi auri et argenti thesauris inæstimabiliter locupletasset, ipsiusque parietibus et columnis et arcibus auro tectas vestes margaritarum varietatibus multipliciter exornatas suspendi fecisset, quatenus aliarum ecclesiarum ornamentis præcellere videretur, et omnimodis incomparabili nitore vernans, et omni terrena pulchritudine compta inæstimabili decore splenderet, hoc solum ei defuit quod quam oporteret magnitudinem non admisit. Non quod aliquid ejus devotioni aut voluntati deesset, sed quod forsitan tunc temporis in primitiva Ecclesia nulla adhuc aut major, aut æqualis existeret, aut quod brevior fulgurantis auri, et splendorem gemmarum propinquitati arridentium oculo-

rum acutius delectabiliusque refundendo, ultra satis quam si major fabricaretur irradiaret. Hujus brevitatis egregiæ grata occasione, numerositate fidelium crescente et ad suffragia sanctorum crebro confluyente, tantas præfata basilica sustinere consuevit molestias, ut sæpius in solemnibus videlicet diebus admodum plena per omnes valvas turbarum sibi occurrentium superfluitatem refunderet, et non solum intrantes non intrare, verum etiam qui jam intraverant præcedentium expulsus exire compelleret. Videres aliquando, mirabile visu! quod innitentibus ingredi ad venerationem et deosulationem sanctorum reliquiarum clavi et coronæ Domini tanta congestæ multitudinis opponebatur repugnantia, ut inter innumera populorum millia ex ipsa sui compressione nullus pedem movere valeret, nullus aliud ex ipsa sui constrictione, quam sicut statua marmorea stare, stupere quod unum supererat vociferare. Mulierum autem tanta et tam intolerabilis erat angustia, ut in commistione virorum fortium sicut prelo depressæ, quasi imaginata morte exsanguem faciem exprimere, more parturientium terribiliter conclamare, plures earum miserabiliter decalcatas, pio virorum suffragio super capita hominum exaltatas, tanquam pavimento adhærentes incedere, multas etiam extremo singultantes spiritu in prato fratrum cunctis desperantibus anhelare. Fratres etiam insignia Dominicæ passionis adventantibus exponentes, eorum angariis et contentionibus succumbentes, nullo divertere habentes, per fenestras cum reliquiis multoties effugerunt. Quod cum scholaris puer inter fratres erudirer audiebam, extra juvenis dolebam, maturus corrigi affectuose appetebam. Cum autem placuit illi, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, meritis etiam repugnantibus, parvitatem meam hujus sanctæ Ecclesiæ tantæ præficere administrationi: sola Dei omnipotentis ineffabili misericordia præfate molestiæ correctioni, sanctorum martyrum dominorum nostrorum suffragio raptus, ad augmentationem præfati loci toto animo, tota mentis affectione accelerare proposuimus: qui nunquam, si tanta, tam necessaria, tam utilis et honesta non exigeret opportunitas, manum supponere, vel cogitare præsumeremus.

Quia igitur in anteriori parte ab Aquilone principali ingressu principalium valvarum porticus artus hinc et inde gemellis, nec altis, nec aptis multum, sed minantibus ruinam, turribusangebatur, ea in parte inito directæ testudinis, et geminarum turrium robusto valde fundamento materiali, robustissimo autem spiritali, de quo dicitur: *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor, iii, 11)*, laborare strenue Deo cooperante inceptimus. Cujus inæstimabili freti consilio et irrefragabili auxilio, usque adeo in tanto tamque sumptuoso opere profecimus, ut cum primum pauca expendendo, multis, exinde multa explendo, nullis omnino indigeremus, verum etiam abun-

clando fateremur : *Sufficiencia nostra ex Deo est* (II Cor. III, 5). Materiam autem validissimam nova quadraria qualis et quanta nunquam in partibus istis inventa fuerat, Deo donante occurrit. Cæmentariorum, lathomorum, sculptorum, et aliorum operariorum solers succedebat frequentia, ut ex hoc et aliis divinitas ab hoc quod timebamus absolveret, et voluntatem suam nobis confortando, et inopinata suppeditando ministraret. Conferebam de minimis ad maxima, non plus Salomonianas opes templo, quam nostras huic operi sufficere posse, nisi idem ejusdem operis auctor ministratoribus copiose præpararet. Identitas auctoris et operis, sufficienciam facit operantis. In agendis siquidem hujusmodi apprime de convenientia et coherentia antiqui et novi operis sollicitus unde marmoreas aut marmoreis æquipollentes haberemus columnas, cogitando, speculando, investigando per diversas partium remotarum regiones, cum nullam offenderemus, hoc solum mente laborantibus et animo supererat, ut ab urbe (Romæ enim in palatio Diocletiani, et aliis termis sæpe mirabiles conspexeramus) ut per mare mediterraneum tuta classe, exinde per Anglicum, et per tortuosam fluvii Sequanæ reflexionem, eas magno sumptu amicorum, inimicorum etiam Saracenorum proximorum conductu haberemus; multis annis, multis temporibus cogitando, quæritando angebamur : cum subito larga omnipotentis munificentia laboribus nostris condescendens, quod nec cogitare, nec opinari liceret decentes et peroptimas in admirationem omnium sanctorum martyrum merito revelavit. Unde quanto contra spem et humanam opinionem apto, et nullibi nobis gratiori loco miseratio divina dignata est conferre, tanto majores gratiarum actiones pro tanti remedio laboris operæ pretium duximus rependendo referre. Locus quippe quadrariæ admirabilis prope Pontisaram castrum terrarum nostrarum confinio collimitans vallem profundam non natura, sed industria concavam, molarum cæsoribus sui quæstum ab antiquo offerebat, nihil egregium hactenus proferens, exordium tantæ utilitatis tanto et tam divino ædificio, quasi primitias Deo, sanctisque martyribus, ut arbitrabamur reservabat. Quoties autem columnæ ab imo declivo funibus innodatis extrahebantur, tam nostrates, quam loci affines bene devoti, nobiles et innobiles, brachiis, pectoribus, et lacertis funibus astricti vice trahentium animalium educebant : et per medium castri declivium diversi officiales relictis officiorum suorum instrumentis, vires proprias itineris difficultati offerentes, obviabant, quanta poterant ope Deo sanctisque martyribus obsequentes. Unde nobile quoddam et dignum relatione contigit miraculum quod nos ipsi ab assistentibus addiscentes ad laudem Omnipotentis sanctorumque suorum calamo et atramento assignare decrevimus.

Quadam itaque die cum imbrium refusione turbatum aera tenebrosa obtexisset opacitas, adventantibus ad quadrariam plaustris, qui adjutores esse

consueverant operandi, pro impluvii infestatione se ipsos absentaverunt. Bubulcis vero querentibus et reclamantibus se otio vacare, operarios præstolantes suspendere, usque adeo clamando institerunt, quod quidam imbecilles et debiles cum pueris aliquibus numero decem et septem, præsentem, nisi fallor, sacerdote, ad quadrariam acceleraverunt, unamque chordarum assumentes, columnæ innectentes aliam sudem in terra jacentem dimiserunt. Neque enim erat qui ea trahere inniteretur. Animatus itaque grex pusillus pio zelo, « Sancte, inquit, Dionysi, pro te ipso vacantem accipiens sudem, si placet, nos adjuva. Non enim nobis, si non poterimus, imputare poteris. » Moxque fortiter impingentes quod centum quadraginta aut minus centum graviter ab ima valle extrahere consueverant, ipsi non per se, quod impossibile esset, sed voluntate Dei et sanctorum quos invocabant, suffragio extraxerunt, eamque ecclesiæ fabricam in plastro destinaverunt. Unde per totam propalatum est viciniam, Deo omnipotenti hoc opus admodum placere, cum ad laudem et gloriam nominis sui his et hujusmodi intersignis ejus operatoribus elegerit opem deferre.

Secundatur et aliud nobile factum memoria dignum, relatione conspicuum, auctoritate prædicandum. Peracto si quidem magna ex parte opere, et compactis novi et antiqui ædificii tabulatis, magnoque deposito, quem diu habueramus, timore, propter illas patulas antiquarum maceriarum rimas, magnorum capitellorum et basium columnas deportantium disruptionem exhilarati, deaptare sollicitabamur. Cumque pro trabium inventionem tam nostros quam Parisienses lignorum artifices consuluissemus, responsum nobis est pro eorum existimatione verum, in finibus istis propter silvarum inopiam minime inveniri posse, vel ab Antissiedorensi pago necessario deveshi oportere. Cumque omnes in hoc ipso consonarent, nosque super hoc tam pro laboris magnitudine, quam pro operis longa delatione gravaremur, nocte quadam a matutinarum obsequio regressus lecto cogitare cœpi meipsum per omnes partium istarum silvas debere procedere, circumquaque perlustrare, moras istas et labores, si hic inveniri possent, alleviare. Moxque rejectis curis aliis, summo mane arripiens, cum carpentariis, et trabium mensuris, ad silvam quæ dicitur Ivilina, acceleravimus. Cumque per terram nostram Capreolensis vallis transiremus, accitis servientibus nostris nostrarum custodibus, et aliarum silvarum peritis, adjurando fide et sacramento eos consulimus, si ejus mensuræ ibidem trabes invenire quocunque labore valeamus. Qui subridentes, si auderent potius deriderent admirantes, si nos plane nesciremus in tota terra nihil tale inveniri posse, maxime cum Milo Capreolensis castellanus homo noster, qui medietaem silvæ a nobis cum alio feodo habet, cum sustinisset tam a domino rege, quam ab Amalrico de Monteforti longo tempore guerras ad tristegas et propugnacula faciendâ, nihil tale illibatam vel inta-

ctum præterisset. Nos autem quicquid dicebant respicientes, quadam fidei nostræ audacia silvam perlustrare cœpimus, et versus quidem primam horam trabem unam mensuræ sufficientem invenimus. Quid ultra? usque ad nonam aut citius per fruteta, per opacitatem silvarum, per densitatem spiarum, duodecim trabes (tot enim necessariae erant), in admirationem omnium præsertim circumstantium assignavimus, et ad basilicam sanctam deportatas cum exultatione novi operis operturæ superponi fecimus, ad laudem et gloriam Domini Jesu, qui sibi, sanctisque Martyribus a manibus raptorum protegens, sicut facere voluit, reservaverat. Nec igitur superflua, neque minus continens id circa divina existit largitio, quæ in pondere et mensura omnia moderari, omnia dare constituit, cum ultra quam oportuit nulla ulterius invenire potuerit.

Tantis itaque et tam manifestis tantorum operum intersigniis constanter animati, ad præfati perfectionem ædificii instanter properantes, quomodo, et quibus personis, et quod valde solemniter Deo omnipotenti consecraretur deliberantes, accito egregio viro Hugone Rothomagensi archiepiscopo, et aliis venerabilibus episcopis, Odone Belvacensi, Petro Silvanectensi, ad id peragendum multimodam laudem, magnoque diversarum personarum ecclesiasticarum cleri et populi maximo conventu decantabamus. Qui in medio novi incrementi priorem in consistentis dolio benedicentes aquam, per oratorium Sancti Eustachii cum processione exeuntes per plateam quæ Panteria, eo quod inibi omnia emptioni et venditioni teruntur, antiquitus vocitatur, per aliam, quæ in sacro cimeterio aperitur æream portam revertentes, in æternæ benedictionis et sanctissimi chrysmatis delibutione, veri corporis et sanguinis summi Pontificis Jesu Christi exhibitione, quicquid tanto et tam sancto convenit ædificio devotissime compleverunt. Pulcherrimum, et angelica mansione dignum superius oratorium, in honore sanctæ Dei Genitricis semper virginis Mariæ, et sancti Michaelis archangeli, omniumque angelorum, sancti Romani ibidem quiescentis, aliorumque multorum sanctorum, quorum ibi nomina subtitulata habentur, dedicantes. Inferius vero in dextro latere oratorium in honore sancti Bartholomæi, multorumque aliorum sanctorum: in sinistro autem ubi sanctus requiescere perhibetur, Hippolitus, oratorium in honore ejusdem, et sanctorum Laurentii, Sixti, Felicissimi, Agapiti, aliorumque multorum, ad laudem et gloriam Dei omnipotentis. Nos autem tantæ benedictionis pro fructu impensi laboris Dei dono participes effici toto affectu desiderantes, quasi pro dote, sicut solet fieri, ad expensas emendorum luminariorum, plateam quamdam cimeterio collimitantem juxta ecclesiam Sancti Michaelis, quam quater-viginti libris a Wilhelmo Corneliensi emeramus, ejusdem contulimus oratoriis, ut in sempiternum censum inde habeant. De termino vero hæc est veritatis consistentia, sicut legitur, si tamen non obscuretur, in aureo super por-

tas, quas ad honorem Dei et sanctorum deauratas fieri fecimus, epitaphio:

Annus millesimus centenus et quadragenus,

Annus erat Verbi, quando sacrata fuit.

Igitur post illam, quæ majestatis summæ opitulatione in anteriore parte de oratorio Sancti Romani et aliorum celebrata est consecrationem, nostra quam tam ex ipsa sui prosperitate animabatur devotio, quam ipsa circa Sanctorum tanto tempore tam intolerabiliter opprimebat coarctatio, votum nostrum illo convertit: ut præfato vacantes operi, turriumque differendo prosecutionem in superiori parte, augmentationi matris Ecclesiæ operam et impensam pro toto posse, pro gratiarum actione, eo quod tantillo tantorum regum et abbatum nobilitati succedenti, tantum opus divina dignatio reservasset, quam decentius, quam gloriosius rationabiliter effici posset, fieri initeremur. Communicato siquidem cum fratribus nostris bene devotis consilio, quorum cor ardens erat de Jesu dum loqueretur eis in via, hoc Deo inspirante, deliberando elegimus, ut propter eam, quam divina operatio, sicut veneranda scripta testantur, propria et manuali extensione, ecclesiæ consecrationi antiquæ imposuit benedictionem, ipsis sacratis lapidibus tanquam reliquiis deferremus illam quæ tanta exigente necessitate novitas inchoaretur, longitudinis et latitudinis pulchritudine initeremur nobilitare. Consulte siquidem decretum est illam altiori inæqualem, quæ super absidem sanctorum Dominorum nostrorum corpora retinentem operiebat, removeri voltam usque ad superficiem cryptæ cui adhærebat, ut eadem crypta superioritatem sui accedentibus per utrosque gradus pro pavimento offerret, et in eminentiori loco sanctorum lecticas auro et pretiosis gemmis adornatas adventantium obtutibus designaret. Provisum est etiam sagaciter ut superioribus columnis et arcibus mediis, qui in inferioribus in crypta fundatis superponerentur, geometricis et arithmetiis instrumentis medium antiquæ testitudinis ecclesiæ augmenti novi medio æquaretur, nec minus antiquarum quantitas alarum novarum quantitati adaptaretur: excepto illo urbano et approbato in circuitu oratoriorum incremento, quo tota sacratissimarum vitrearum luce mirabili et continua interiorem perillustrante pulchritudinem eniteret.

Ut autem sapienti consilio, dictante Spiritu sancto, cujus unctio de omnibus docet, luculento ordine designatum est, quid prosequi proponeremus, collecto virorum illustrium tam episcoporum quam abbatum conventu, accita etiam Domini ac serenissimi regis Francorum Ludovici præsentia, pridie Idus Julii die Dominica ordinavimus ornamentis decoram, personis celebrem processionem. Quin etiam manibus episcoporum et abbatum insignia Dominicæ passionis, videlicet clavum et coronam Domini, et brachium sancti senis Simeonis, et alia sanctarum reliquiarum patrocinia præferentes: ad defossa faciendis fundamentis præparata loca

humiliter et devote descendimus. Dein paraclyti A Spiritus sancti consolatione invocata, ut bonum domus Dei principium bono fine concluderet, cum primum ipsi episcopi ex aqua benedicta dedicationis factæ proximo v Idus Junii propriis confecerunt manibus cementum, primos lapides imposuerunt, hymnum Deo dicentes, et *fundamenta ejus* (*Psal. LXXXVI*), usque ad finem psalmi solemniter decantantes. Ipse enim serenissimus rex intus descendens propriis manibus suum imposuit, nos quoque et multi alii abbates quam religiosi viri lapides suos imposuerunt; quidam etiam gemmas ob amorem et reverentiam Jesu Christi, decantantes: *Lapides pretiosi omnes muri tui*. Nos igitur tanta et tam festiva tam sancti fundamenti positione exhilarati, de peragendo solliciti varietatem temporum, diminutionem B personarum, et mei ipsius defectum pertimescentes communi fratrum consilio assistentium persuasione, domini regis assensu annalem redditum his explendis constituimus, videlicet centum quinquaginta libras de gazophylacio, id est de oblationibus altaris et reliquiarum, centum in indicto, et quinquaginta in festo sancti Dionysii: quinquaginta etiam de possessione sita in Belsa, quæ dicitur Villana, prius inculta, sed auxilio Dei et nostro labore composita, et ad valens quater viginti aut centum librarum singulis annis adaptata, Quæ si quocumque infortunio his explendis deficeret, alia Belsa nostra, quam dupliciter aut tripliciter in redditibus augmentavimus, suppleret. Has autem ducentas libras, præter ea quæ ad arcam gazophylacii devotione fide- C lium deportabuntur, vel quæcunque ipsi utriusque operi offerentur, tantum continuari ipsis operibus firmavimus, donec totaliter absque ulla quæstione et ipsa ædificia et anteriora et superiora cum suis turribus omnino honorifice compleantur.

Insistentes igitur per triennium multo sumptu, populoso operariorum conventu, æstate et hieme, operis perfectioni; ne nobis conqueri Deo, *imperfectum meum viderunt oculi tui* (*Psal. CXXXVIII, 16*), jure oporteret, admodum ipso cooperante proficiebamus, instarque divinorum fundabatur exultationi universæ terræ mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni, cujus in medio Deus non commovebitur; sed peccatorum incitamentis commotus, odorifero D pœnitentium holocausto placari et propitiari non dedignabitur. Medium quippe duodecim apostolorum exponentes numerum, secundario vero totidem alarum columnæ prophetarum numerum significantes, altum repente subrigebant ædificium juxta apostolum spiritualiter ædificantem. *Jam non estis, inquit, hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, qui utrumque conjungit parietem, in quo omnis ædificatio sive spiritualis, sive materialis crescit in templum sanctum in Domino* (*Ephes. II, 19*). In quo et nos quanto altius, quanto aptius materialiter ædificare instamus, tanto per nos ipsos

A spiritualiter coëdificari in habitaculum Dei in Spiritu sancto edocemur.

Interea siquidem potissimum de dominorum nostrorum sanctissimorum martyrum, et aliorum sanctorum, qui per Ecclesiam sparsi diversis colebantur oratoriis, translatione solliciti, sacratissimas eorum lecticas, præcipue dominorum, ornatum iri votive animabamur, et ubi gloriosus adventantium obtutibus et conspicabilibus transferrentur, eligentes, aurifabrorum eleganti sive artis industria, sive auri gemmarumque pretiosarum copia illustrem valde fieri Deo cooperante elaboravimus. Et deforis quidem his et hujusmodi pro ornatu nobilem, pro tuto vero intus fortissimorum lapidum muro non ignobilem circumquaque muniri: extra vero econ- B tra, ne lapidum materia apparentium locus vilesceret, cupreis tabulis fusilibus et deauratis decorari, non tamen sicut deceret præparavimus. Exigit enim tantorum Patrum experta nobis et omnibus magnificentia, ut quorum venerandi spiritus Deo omnipotenti sicut sol fulgentes assistunt, nos miserimi qui eorum patrocina et sentimus, et indigemus sacratissimos cineres eorum pretiosiori qua possumus materia, videlicet auro obryzo, hyacinthorum, et smaragdinum, et aliarum gemmarum copia operæ pretium liquet operiri. Hoc autem unum egregie fieri elegimus, ut ante corpora sanctorum celeberrimam ad libandum Deo, quæ nunquam ibidem fuerat, erigeremus aram, ubi summi pontifices, et personæ authenticæ suffragio eorum, qui se ipsos ho- C locaustum odoriferum Deo obtulerunt, placabiles et Deo acceptabiles hostias offerre mereantur. Cui etiam cum tabulam auream, mediocrem tamen defectus pusillanimitate præponere proposuissem, tantam auri, tantam gemmarum pretiosissimarum inopinatum, et vix ipsis regibus existentem copiam ipsi sancti martyres nobis propinaverunt, ac si nobis ore ad os loquerentur: velis, nolis, optimam eam volumus; ut eam aliter quam mirabilem et valde pretiosam tam opere quam materia efficere aut non auderemus, aut non valeremus. Neque enim ipsi pontifices, qui his egregie pro officii sui dignitate potiuntur, annulos etiam pontificales mirabili pretiosorum lapidum varietate gemmatos eidem imponere tabulæ præsentibus abnegabant, verum absentes a transmarinis etiam partibus sanctorum martyrum amore invitati, ultro delegabant. Ipse etiam rex inclytus per lucidas et maculis distinctas smaragdines, comes Theobaldus hyacinthos, rubetos, optimates et principes diversorum locorum et valitudinum pretiosas margaritas ultro offerentes, nos ipsos ad peragendum gloriose invitabant. Præterea tot venales ab omnibus pene terrarum partibus nobis afferebantur, et unde eas emeremus Deo donante offerebantur, ut eas sine pudore magno, et sanctorum offensa dimittere nequiremus. Hic et alibi experiri potuimus: sit bonum opus in voluntate, ex Dei adjutorio erit in perfectione. Hoc itaque ornamentum tantorum devotione, tantis protectoribus commodatum, si quis temerario ausu au-

ferre, aut scienter minuere præsumpserit, domni Dionysii offensam, et Spiritus sancti mucrone perforandi mereatur.

Nec illud etiam silere dignum duximus, quod dum præfatum novi augmenti opus capitellis et arcibus superioribus, et ad altitudinis cacumen produceretur, cum nec dum principales arcus singulariter veluti voltarum cumulo cohærent, terribilis et pene tolerabilis obnubilatione nubium, inundatione imbrium, impetu validissimo ventorum subito tempestatis exorta est procella: quæ usque adeo invaluit, ut non solum validas domos, sed etiam lapideas turres et ligneas tristegas concusserit. Ea tempestate quadam die anniversario gloriosi Dagoberti regis, cum venerabilis Carnotensis episcopus Gaufredus missas gratiarum pro anima ejusdem in conventu ad altare principale festive celebraret, tantus oppositorum ventorum impetus præfatos arcus nullo suffultos podio, nullis renitentes suffragiis impingebant, ut miserabiliter tremuli, et quasi hinc et inde fluctuantes subito pestiferam minarentur ruinam. Quorum quidem operturarumque impulsionem cum episcopus expavesceret, sæpe manum benedictionis in ea parte extendebat, et brachium sancti senis Simeonis signando instanter opponebat, ut manifeste nulla sui constantia, sed sola Dei pietate, et sanctorum merito ruinam evadere appareret. Sicque cum multis in locis firmissimis, ut putabatur, ædificiis multa ruinarum incommoda intulisset, virtute repulsa divina, titubantibus in alto solis et recentibus arcibus, nihil proferre prævaluit incommodi.

Secutum est aliud dignum memoria factum, quod non ex accidenti, sicut de talibus judicant qui illi consentiunt sectæ, videlicet quod foris incerta vagatur, fertque refertque vices, et habent mortalia casus: sed divina largitione, quæ in se sperantibus magnis et parvis in omnibus providet affluenter, et quæ novit profutura administrat. Cum enim quadam die de apparatu proximæ consecrationis curiæ, quia maximam fore præstolabamur, et cum amicis, et ministerialibus, et villicis nostris ageremus, et pro temporum gravitate (mense enim Junio pene omnia victualia cara erant) de aliis fauste satis providissemus, hoc nos solum graviter offendebat, quod carnes arietinas propter ovium quæ eodem anno exstiterant morticina, Aurelianensium pago, et versus Burgundiam quæritare oporteret. Cumque mille solidos, aut quantum oporteret ob hoc illuc pergentibus dari graviter ne tarde redirent quia sero incœperant, præcepissent, sequente mane, cum de camerula nostra ad sancti sacrificii ex consuetudine accelerarem celebrationem, subito quidam de fratribus albis monachus renitentem ad cameram me retrahit. In quem aliquantisper, quia nos a tanto impediēbat opere, commotus, cum minus bene respondissem: « Audivimus, inquit, domine pater, vos ad instantem consecrationis vestræ solemnitate arietinis carnibus indigere, et inde a fratribus nostris missus arietum gregem maximum paternitati

vestræ adduco, ut quod vobis placuerit retineatis et quod non placuerit nobis dimittatis. » Quo audito, ut post missas nos exspectaret præcepimus, et quod offerebant eo præsentē finita missa nostris retulimus, qui hoc ipsum divinæ ascribebant largitioni, eo quod hoc solum quod decrat, quod quærendo fatigaremur, inopinate religiosorum fratrum deportatione delegasset. Urgebat deinceps novæ fieri consecrationem ecclesiæ, tam operis laboriosa consummatio, quam nostra, quæ ad hoc diu anhelaverat, suspensa devotio. Et quoniam tam ipsam quam sanctorum dominorum nostrorum velut pro gratiarum actione, et laboris nostri gratissimo fructu, translationem fieri celeberrimam optando affectaremus, regiæ majestatis serenissimi regis Francorum Ludovici placido favore (desiderabat enim sanctos martyres suos protectores ardentissime videre): diem agendi secunda Junii Dominica videlicet III Idus quod est Barnabæ apostoli, consulte assignavimus.

Invitatorias itaque nuntiis multis etiam cursoribus et præambulis pene per universas Calliarum regiones litteras delegavimus, archiepiscopos, episcopos, ex parte sanctorum, et debito apostolatus eorum tantæ interesse solemnitati votive sollicitavimus. Quorum cum multos et diversos ad hoc peragendum gratanter gratantius omnes, si fieri posset, excepissemus: ipse dominus rex Ludovicus et regina conjux ejus Aanor, et mater ejus, et regni optimates perendie adventarunt. De diversis nationum et regnorum proceribus, nobilibus et gregariis militum et peditum turmis, nulla suppetit computatio. Archiepiscoporum vero et episcoporum assistentium hæc intitulata sunt nomina, Samson Remensis archiepiscopus, Hugo Rothomagensis archiepiscopus, Guido Senonum archiepiscopus, Theobaldus Cantuariensis archiepiscopus, Gaufredus Carnoti episcopus, Joslenus Suessionum episcopus, Simon Noviomi episcopus, Elias Aurelianis episcopus, Odo Belvaci episcopus, Hugo Antissiodori episcopus, Aluifus Atrebatii episcopus, Guido Catalaunis episcopus, Algarus Constantiarum episcopus, Rotocus Ebroicensis episcopus, Milo Tervanensis episcopus, Manasses Meldis episcopus, Petrus Silvanectis episcopus. Qui omnes cum gloriose ex altioribus ecclesiæ suæ personis pro tanta et tam nobili actione tanto spectaculo accessissent, interiorem mentis et cordis intensionem cultus et habitus exterior designavit. Nos autem non tantum exterioribus (ea enim affluenter sine querela exhiberi præceperamus), die Sabbati proxima Sanctorum corpora de suis assumentes oratoriis, ex consuetudine in palliatis tentoriis in exitu chori decentissime reponendo locavimus. Sacramentalia consecrationis instrumenta devote tantum gaudium præstolantes præparabamus, quo intenta tantarum personarum, tam sancta expedite ecclesiam intus et extra perlustrare posset processio, componebamus. Unde cum gloriosum et humillimum Francorum regem Ludovicum, ut per optimates et nobiles suos ab ipsa

processione obviantem arceret turbam humiliter rogassemus, humiliter satis per se ipsum et per suos hoc se libenter facturum respondit.

Pernoctantes itaque tota nocte vespertina matutino-
 norum synaxi in laudem divinitatis Jesum Christum
 Dominum nostrum propitiationem pro peccatis
 nostris factum, quatenus pro suo honore, et sancto-
 rum suorum amore, sanctum locum misericorditer
 visitare, et sacris actionibus non tantum potentia-
 liter, sed etiam personaliter adesse dignaretur, de-
 votissime flagitabamus. Igitur summo mane archi-
 episcopi, episcopi, de propriis hospitibus cum archi-
 diaconis, et abbatibus, et aliis honestis personis, ad
 ecclesiam accedentes episcopaliter se componebant,
 et ad dolium pro consecratione aquarum superius
 inter sanctorum martyrum sepulturas, et sancti
 Salvatoris altare, satis decenter, satis venerabiliter
 assistebant. Videres, et qui aderant non sine devo-
 tione magna videbant, tot tantorum choream ponti-
 ficum vestibus albis decoram, mitris pontificalibus
 et circinatis aurifrisiis pretiosis admodum comatam,
 pastorales virgas manibus tenere, circumcirca do-
 lium ambire, nomen Domini exorcizando invocare,
 tam gloriosos et admirabiles viros æterni Sponsi
 nuptias tam pie celebrare, ut potius chorus cœlestis
 quam terrenus, opus divinam quam humanum, tam
 regi quam assistenti nobilitati videretur apparere.
 Populus enim pro intolerabili magnitudinis suæ
 impetu foris agebatur, et dum chorus præfatus
 aquam benedictam extra, hyssopo ecclesiæ parietes
 virtuose aspergendo, projiciebat, rex ipse ejusque
 decuriones tumultuosum impetum arcebant, et
 virgis et baculis regredientes ad portas protege-
 bant.

Ut autem pactis ordinarie sanctæ consecrationis
 mysteriis ventum est ad sanctarum reliquiarum re-
 positionem, ad sanctorum dominorum nostrorum
 antiquos et venerandos tumulos accessimus (neque
 enim adhuc de loco suo mota erant). Prosternentes
 autem se tam ipsi pontifices quam dominus rex, et
 nos omnes quantum pro loci angustia permitteba-
 mur, inspectis isto aperto venerandis scriniis rege
 Egohercto fabricatis, in quibus sanctissima et Deo
 cara eorum continebantur corpora, gaudio inæsti-
 mabili psallebant et flebant, regemque tam devotum
 quam humilem accersientes : Vade, inquit, et tu
 ipse manibus tuis dominum et apostolum, et pro-
 tectorem nostrum huc afferre adjuva, ut sacratissi-
 mos cineres veneremur, sacratissimas urnas am-
 plectamur, toto tempore vitæ nostræ eas susce-
 pisse, eas tenuisse gratulemur. Hi sunt enim sancti
 viri, qui pro testamento Dei sua corpora tradide-
 runt, qui pro salute nostra charitatis igne accensi
 terram suam et cognationem exierunt, qui fidem
 Jesu Christi apostolica auctoritate omnem Galliam
 edocuerunt, pro eo viriliter certaverunt, nudi virgas,
 ligati feroces et famelicas bestias compescuerant,
 equulei extensionem, clibani succensionem illæsi,

A demumque hebetatis securibus decapitationem feli-
 cem sustinuerunt. Age igitur, rex Christianissime,
 beatum suscipiamus susceptorem nostrum Dionysium
 suppliciter flagitantes, ut pro nobis petat ab eo qui
 fideliter promisit, dilectio et benignitas, quam habes
 semper pro quibuscunque petieris impetrabit.
 Protinus lacerti moventur, brachia extenduntur,
 tot et tantæ manus mittuntur, quod nec etiam
 septima manus ipsa sancta scrinia attingere vale-
 ret. Eapropter ipse dominus rex se medium eis in-
 gerens, lecticam argenteam specialis patroni de
 manu episcoporum, sicut videtur, de manu Remen-
 sis archiepiscopi, Senonensis, Carnotensis, et alio-
 rum assumens, tam devote quam honeste prævius
 egrediebatur. Mirabile visu ! nunquam talem, præter
 illam quæ in antiqua consecratione cœlestis exer-
 citus visa est processionem aliquis videre potuit,
 cum sanctorum corpora martyrum et confessorum
 de tentoriis palliatis humeris et collis Episcoporum
 et comitum et baronum, sanctissimo Dionysio,
 sociisque ejus ad eburneum ostium occurrerunt :
 per claustrum cum candelabris et crucibus et aliis
 festivis ornamentis, cum odibus et laudibus multis
 processerunt : dominos suos tam familiariter quam
 præ gaudio lacrymabiliter deportaverunt. Nullo un-
 quam majori in omnibus potuerunt gaudio sublimari.

Revertentes igitur ad ecclesiam, et per gradus ad
 altare superius quieti sanctorum destinatum ascen-
 dentes, super antiquum altare pignoriis Sancto-
 rum repositis, de nova ante novam eorum sepultu-
 ram consecranda agebatur principali ara quam do-
 mino Remensi archiepiscopo Samsoni imposuimus
 consecrandam. Agebatur etiam de aliis tam gloriose
 quam solemniter aris viginti consecrandis : quarum
 illam quæ in medio, Salvatori nostro, et sanctorum
 choro angelorum et sanctæ cruci (65) assignatur,
 domino Cantuariensi archiepiscopo Theobaldo : bea-
 tæ semperque virginis Dei Genitricis Mariæ domino
 Hugoni Rothomagensi archiepiscopo ; S. Peregrini
 domino Hugoni Autissiodorensi episcopo ; S. Eusta-
 chii domino Werdoni Catalaunensi episcopo ; sanctæ
 Osmannæ domino Petro Silvanectensi episcopo ;
 Sancti Innocentii domino Simoni Noviomensi epi-
 scopo ; Sancti Cucuphatis domino Alviso Atrebatensi
 episcopo ; S. Eugenii domino Algaro Constantiarum
 episcopo ; S. Hilari domino Retroco Ebroicensi epi-
 scopo ; S. Joannis Baptistæ et S. Joannis evangelistæ
 domino Nicolao Cameracensi episcopo sacrandam
 imposuimus. In crypta vero inferius majus altare in
 honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ virginis domino
 Gaufredo Burdegalensi archiepiscopo ; in dextra
 parte altare S. Christophori martyris domino Heliæ
 Aurelianensi episcopo ; S. Stephani protomartyris
 domino Gaufredo Carnotensi episcopo ; S. Eadmundi
 regis Domino Werdoni Senonensi archiepiscopo ; san-
 cti Benedicti domino Josleno Suessionensi episcopo.
 In sinistra parte Sanctorum Sixti, Felicissimi et Aga-
 piti domino Miloni Tarvanensi episcopo ; Sancti Bar-

(65) Illic desinit ms. Chesnianus ; reliqua suppeditavit codex S. Victoris Parisiensis

nabæ apostoli domino Manassæ Meldensi episcopo; item et S. Georgii martyris et Gauburgis virginis eidem episcopo; Sancti Lucæ evangelistæ Domino Odoni Belvacensi episcopo consecrandam assignavimus. Qui omnes tam festive, tam solemniter, tam diversi, tam concorditer, tam propinqui, tam hilariter ipsam altarium consecratione missarum solemnem celebrationem superius inferiusque peragebant, ut ex ipsa sui consonantia et cohærente harmoniæ grata melodia potius angelicus quam humanus concentus æstimaretur, et ab omnibus corde et ore acclamaretur: Benedicta gloria Domini de loco suo; benedictum et laudabile et superexaltatum nomen tuum, Domine Jesu Christe, quem summum Ponti-

ficem unxit Deus Pater oleo exultationis præ participibus tuis. Quæ sacramentali sanctissimi chris-matis delibutione et sacratissimæ eucharistiæ susceptione materialia immaterialibus, corporalia spiritualibus, humana divinis uniformiter concopulas, sacramentaliter reformas ad suum puriores principium. His et hujusmodi benedictionibus visibilibus invisibiliter restauras, etiam præsentem in regnum cœlestem mirabiliter transformas, ut cum tradideris regnum Deo et Patri, nos et angelicam creaturam, cœlum et terram, unam rempublicam potenter et misericorditer efficias; qui vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

VITA LUDOVICI REGIS VI, QUI GROSSUS DICTUS,

AUCTORE SUGERIO (1) ABBATE B. DIONYSII IN FRANCIA.

(DOM BOUQUET, *Recueil des historiens*, tom. XII, pag. 10.)

INCIPIT PROLOGUS

IN GESTIS LUDOVICI REGIS COGNOMENTO GROSSI.

Domino et digne reverendo Suessionensi episcopo **GOSLENO** (2), SUGERIUS, Dei patientia beati Areopagitæ Dionysii abbas vocatus (3), Jesu Christi qualiscunque servus, Episcopo episcoporum episcopaliter uniri.

Confert eorum deliberationi et iudicio et nos et nostra subjici, quorum universali iudicio odibilis et amabilis diversa diversis promulgabitur censura, cum nobilis vir sedebit in portis cum senatoribus terræ. Eapropter, virorum optime, etiam si cathedra non contulisset, cujus totus sum in eo cujus totus es tu, nec si plus quæris, plus habeo, serenissimi regis Francorum Ludovici gesta approbatæ scientiæ vestræ arbitrio delegamus, ut quia nobis communiter promovendis et promotis benignissimus

B exstitit Dominus, ego scribendo, vos corrigendo, quem pariter amabamus, pariter et decantemus et deploremus. Neque enim charitati repugnat etiam beneficiis comparata amicitia, cum qui inimicos diligere præcipit, amicos non prohibeat. Duplici ergo, et, licet dispari, non tamen opposito beneficii et charitatis debito, excidamus ei monumentum ære perennius, cum et ejus circa cultum Ecclesiarum Dei devotionem, et circa regni statum mirabilem stylo tradiderimus strenuitatem cujus nec aliqua temporum immutatione deleri valeat memoria, nec a generatione in generationem suffragantis Ecclesiæ pro impensis beneficiis orationum desistat instantia. Valcat celsitudo vestra inter cœli senatores feliciter episcopari.

(1) Sugerii nomen quantum ponderis huic addat **G** historiæ, nemini incomptum. Neque enim solummodo ut eorum testis quæ narrat, sed etiam ut consiliorum quibus decreta sunt particeps, atque etiam identidem auctor habendus est. Impensius tamen in heroem suum proclivem eum esse facile quisque agnoscet, magisque narrationem ejus ad panegyricam orationem, quam ad historiam accedere. Ita quippe in Ludovici Grossi laudibus occupatus est, ut omnes, quibus interdum illius vita fuerit aspersa, nævos dissimulet: quod tamen ad elevandam gravissimi scriptoris fidem dictum esse nolimus, cum aliud sit verum aliquid tacere, aliud falsum asseverare.

(2) *Domino..... Gosleno.* Joscelinus sive Joslenus, Suessionum episcopus, postquam docendi munus in Academia Parisiensi laudabiliter obiisset,

C anno 1125 creatus, Sugerio fuit amicitia conjunctissimus, atque una cum ipso circum præcordia Ludovici utriusque, VI nimirum ac VII, regum admissus, aulicis consiliis frequens interfuit, citra pastoralis tamen officii detrimentum. Huic in monasterio Longipontis a se fundato, ubi sepultus jacet, inscriptum sequens legitur epitaphium: « Joslenus anno MCXXV Suessionum creatus episcopus, antea Bituricensis archiepiscopus, magister celeberrimus Parisiensis, pater justitiæ et multorum cœnobiorum, hostis vitiorum, et castitatis cultor præcipuus. Obiit anno 1151. »

(3) *Sugerius..... beati Areopagitæ Dionysii, etc.* — Jamdudum exolevit opinio, quæ Dionysium Areopagitam cum cognomine Galliarum apostolo confundit.